

ANETA MICHALSKA-WARIAS*

„Przestępstwa terrorystyczne” i przestępstwa o charakterze terrorystycznym w obowiązującym kodeksie karnym – niedoskonała ochrona bezpieczeństwa państwa i jego obywateli

W dobie poważnego zagrożenia terrorystycznego bezpieczeństwo przed zamachami na życie i zdrowie obywateli stanowi niezwykle istotną wartość, której ochrona spoczywa na państwie. To właśnie państwo powinno zapewniać swoim obywatelom poczucie bezpieczeństwa i wolność od obawy, że w każdym momencie może dojść do zamachów terrorystycznych. Wynika to z art. 5 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, w którym wprost wskazano, że obowiązkiem państwa jest zapewnienie obywatelom bezpieczeństwa. Przekonanie, że organy państwa kontrolują sytuację i są w stanie zapobiegać zamachom terrorystycznym, stanowi ponadto istotny element przesądzający o zaufaniu obywateli do własnego państwa. Równie ważne wydaje się także przekonanie, że w przypadku wystąpienia zagrożenia terrorystycznego, państwo dysponuje odpowiednimi instrumentami, by reagować na takie niebezpieczeństwa we właściwy sposób, także już na etapie prawnokarnej reakcji na takie zachowania. Dla budowania poczucia bezpieczeństwa obywateli i ich zaufania do państwa niezwykle ważne wydają się w szczególności te rozwiązania prawa karnego materialnego, które zapewniają możliwość reakcji na zachowania terrorystyczne w ich najwcześniejszym stadium, takie jak np. finansowanie terroryzmu czy

* Dr hab. ANETA MICHALSKA-WARIAS, PROF. UMCS – Katedra Prawa Karnego i Kryminologii Wydział Prawa i Administracji UMCS w Lublinie, e-mail: anetam11@op.pl, ORCID: 0000-0002-5121-2877.

szkolenie terrorystyczne. Z tych względów warto poddać analizie aktualny stan prawa karnego materialnego w odniesieniu do rozwiązań pozwalających reagować na różne przejawy aktywności terrorystycznej.

Przez wiele lat polskie prawo karne formalnie nie wyróżniało przestępstw terrorystycznych, co oznaczało, że czyny takie podlegały kwalifikacji prawnej na zasadach ogólnych¹, a do 2004 r. właściwie jedynymi przestępstwami, które wprost opisywały zachowania mogące stanowić przede wszystkim przejawy działalności terrorystycznej, były niektóre przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu powszechnemu, w tym wprowadzone przez obowiązujący kodeks karny występki z art. 166 i 167 k.k. polegające odpowiednio na przejściu podstępem lub gwałtem kontroli nad statkiem wodnym lub powietrznym oraz na umieszczeniu na takim statku niebezpiecznego urządzenia lub substancji. Do pewnego przynajmniej stopnia jako przestępstwo opisujące m.in. typowe przejawy terroryzmu mogło być też traktowane wzięcie zakładnika z art. 252 k.k., choć w praktyce przepis ten odnosi się właściwie wyłącznie do przejawów przestępczości pospolitej określanej mianem porwania dla okupu.²

Sytuacja ta uległa znaczącej zmianie wraz z pojawieniem się, wynikającego z prawa unijnego obowiązku penalizacji całej gamy zachowań określonych w decyzji ramowej Rady 2002/475/WSiSW z 13 czerwca 2002 r. w sprawie zwalczania terroryzmu.³ Rezultatem implementacji tego aktu prawnego do polskiego porządku prawnego było wprowadzenie do art. 115 k.k. dodatkowego paragrafu, w którym zdefiniowano przestępstwo o charakterze terrorystycznym oraz jednocześnie dodanie faktu popełnienia takiego przestępstwa do katalogu wskazanych w art. 65 k.k. okoliczności powodujących konieczność traktowania jego sprawcy przy wymiarze kary i stosowaniu środków probacyjnych tak samo jak w przypadku multirecydywistów z art. 64 § 2 k.k. Kolejnym nowym rozwiązaniem było wprowadzenie kilka lat później przestępstwa finansowania terroryzmu z art. 165a k.k.⁴, co wiązało się z zauważalną ogólnoświatową ten-

¹ Bliżej na temat możliwości prawnokarnej reakcji na czyny terrorystyczne przed wprowadzeniem do kodeksu karnego pojęcia „przestępstwa o charakterze terrorystycznym” zob. K. Indecki, *Prawo karne wobec terroryzmu i aktu terrorystycznego*, Łódź 1998.

² Zob. J. Kaczmarek, *Przestępstwo wzięcia i przetrzymywania zakładnika*, Warszawa 2013, s. 35.

³ Dz. Urz. WE L 164 z 22 czerwca 2002 r. s. 3 ze zm. Wskazana decyzja ramowa do niedawna obowiązywała w kształcie nadanym jej przez Decyzję ramową Rady 2008/919/WSiSW z 28 listopada 2008 r. zmieniającą decyzję ramową 2002/475/WSiSW w sprawie zwalczania terroryzmu (Dz. Urz. UE L 330 z 9 grudnia 2008 r., s. 21). Obecnie akt ten już nie obowiązuje, zastąpiony został przez Dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2017/541 z dnia 15 marca 2017 r. w sprawie zwalczania terroryzmu i zastępującą decyzję ramową Rady 2002/475/WSiSW oraz zmieniającą decyzję Rady 2005/671/WSiSW (Dz. Urz. UE L 88/6 z 31.03.2017).

⁴ Przepis dodany został przez Ustawę z 25 czerwca 2009 r. o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu wprowadzania do obrotu finansowego wartości majątkowych pochodzących z nielegalnych lub nieujawnionych źródeł oraz o przeciwdziałaniu finansowaniu terroryzmu oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 166, poz. 1317).

dencją, by zwalczać tak niebezpieczne zjawiska jak terroryzm czy przestępczość zorganizowana od strony finansowej (w przypadku terroryzmu zadanie to miało spełnić właśnie kryminalizowanie finansowania działalności terrorystycznej, w przypadku zaś przestępczości zorganizowanej – rozszerzenia karalności różnych form prania pieniędzy).

Przybieranie na sile zjawiska terroryzmu na świecie, w tym wzrost tego typu zagrożeń w wielu państwach europejskich, przełożyło się także w Polsce – mimo że nie doświadczyła ona takich zjawisk – na dalsze poszerzenie katalogu przestępstw, w których znamionach ustawodawca wskazywał na ich terrorystyczny kontekst. Kolejno w kodeksie karnym pojawiły się zatem takie czyny jak rozpowszechnianie treści mogących ułatwić popełnienie przestępstwa o charakterze terrorystycznym stypizowane w art. 255a (w jego pierwotnym brzmieniu) w 2011 r.⁵, a następnie, już w 2016 r. ustawa z 16 maja 2016 r. o działaniach antyterrorystycznych⁶ dodała dwa nowe czyny zabronione tj. tzw. szkolenie terrorystyczne w nowym art. 255a § 2 k.k. oraz przestępstwo przekraczania granicy RP w celu popełnienia za granicą przestępstwa o charakterze terrorystycznym (art. 259a k.k.). Dodanie tych nowych rodzajów czynów zabronionych wynikało ze zobowiązań międzynarodowych, w tym z Protokołu dodatkowego do Konwencji Rady Europy o zapobieganiu terroryzmowi z 16 maja 2005 r.⁷, a także z prawa unijnego⁸. W ostatnim czasie istotnym modyfikacjom poddano też przestępstwo finansowania terroryzmu. Ustawodawca zdecydował się nie tylko na znaczne poszerzenie pola penalizacji umyślnych zachowań tego typu, ale wprowadził też karalność nieumyślnych form wspierania takiej działalności⁹.

Występują zatem w obowiązującym kodeksie karnym dość zróżnicowane rozwiązania odnoszące się do problematyki zwalczania terroryzmu. A to sprawia, że warto poddać analizie wzajemną relację zdefiniowanego w części ogólnej przestępstwa o charakterze terrorystycznym oraz tych przestępstw zawartych

⁵ Art. 255a dodany został przez ustawę z 29 lipca 2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz ustawy o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary (Dz. U. Nr 191, poz. 1135), która weszła w życie 14 listopada 2011 r.

⁶ Dz. U. z 2016 r., poz. 904 ze zm. Ustawa ta weszła w życie 2 lipca 2016 r.

⁷ Dz. U. z 2008 r., Nr 161, poz. 998.

⁸ Wyraźny wymóg wprowadzenia karalności szkolenia terrorystycznego wprowadziła Decyzja ramowa Rady 2008/919/WSiSW z 28 listopada 2008 r. zmieniająca decyzję ramową 2002/475/WSiSW w sprawie zwalczania terroryzmu (Dz. Urz. UE L 330/21 z 9.12.2008), natomiast rozbudowany katalog zawierający już szczegółowe określenie zakresu kryminalizacji przestępstw związanych z działalnością terrorystyczną, w tym prowadzenie i odbywanie szkolenia na potrzeby terroryzmu, czy podróżowanie w celach terrorystycznych znalazł się w Dyrektywie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2017/541 z dnia 15 marca 2017 r. w sprawie zwalczania terroryzmu i zastępującej decyzję ramową Rady 2002/475/WSiSW oraz zmieniającej decyzję Rady 2005/671/WSiSW (Dz. Urz. UE L 88/6 z 31.03.2017).

⁹ Zmiany te wprowadziła ustawa z 23 marca 2017 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2017 r., poz. 768).

w części szczególnej, które w opisie zawierają wprost to określenie (a więc art. 165a, 255a, 258 § 2 i 4 oraz 259a k.k.).

Zgodnie z brzmieniem art. 115 § 20 przestępstwem o charakterze terrorystycznym jest czyn zabroniony zagrożony karą pozbawienia wolności, której górna granica wynosi co najmniej 5 lat, popełniony w celu: 1) poważnego zastraszenia wielu osób, 2) zmuszenia organu władzy publicznej Rzeczypospolitej Polskiej lub innego państwa albo organu organizacji międzynarodowej do podjęcia lub zaniechania określonych czynności, 3) wywołania poważnych zakłóceń w ustroju lub gospodarce Rzeczypospolitej Polskiej, innego państwa lub organizacji międzynarodowej, a także groźba popełnienia takiego czynu. Przepis ten wyznacza zatem pewne formalne kryteria, których spełnienie przesądza o tym, że dane przestępstwo staje się w rozumieniu kodeksu karnego przestępstwem o charakterze terrorystycznym. Zasadniczo kryteria takie są dwa – odpowiednio wysoka sankcja grożąca za dany typ (górna granica ustawowego zagrożenia nie może być niższa niż 5 lat) oraz popełnienie takiego przestępstwa w jednym z trzech alternatywnie wskazanych celów. Jako przestępstwo o charakterze terrorystycznym traktuje się też, z woli ustawodawcy, groźbę popełnienia takiego przestępstwa.¹⁰

Podkreślenia wymaga to, że oba warunki uznania czynu za przestępstwo o charakterze terrorystycznym muszą zostać spełnione łącznie. Oznacza to, że np. popełnienie przestępstwa zagrożonego łagodniejszą karą niż wskazana w art. 115 § 20 k.k., nawet jeśli celem sprawcy było osiągnięcie wskazanych w tym przepisie celów, nie może prowadzić do przypisania takiemu czynowi charakteru terrorystycznego. Można wszak wyobrazić sobie stan faktyczny, w którym sprawca publicznie nawołuje do popełniania przestępstw, a jego niewątpliwym celem jest poważne zastraszenie wielu osób. Z uwagi na zagrożenie tego występku, nawet gdyby sprawca nawoływał do popełnienia zbrodni zabójstwa, to tak długo jak jego zachowanie wypełniać będzie tylko znamiona czynu z art. 255 § 2 k.k., nie będzie ono mogło być uznane za przestępstwo o charakterze terrorystycznym. Sytuacja zmieni się dopiero wówczas, gdyby nawoływanie (a nawet pochwalanie) odnosiło się do wymienionych w art. 126a k.k. zbrodni przeciwko pokojowi, ludzkości lub przestępstw wojennych, bowiem

¹⁰ Bliżej na temat wykładni tego pojęcia, zob. np.: J. Majewski, *Kodeks karny. Komentarz. Część ogólna*, red. W. Wróbel, A. Zoll, Warszawa 2016, s. 1054 – 1059; K. Wiak, *Kodeks karny. Komentarz*, red. A. Grześkowiak, K. Wiak, Warszawa 2018, s. 759–763; O. Górniok, *Kodeks karny. Komentarz*, red. M. Filar, Warszawa 2016, s. 830–833; też, *Przestępstwo o charakterze terrorystycznym w art. 115 § 20 k.k.*, PS nr 10 z 2004 r., s. 3–11; J. Giezek, *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, Warszawa 2012, s. 737–741; S. Hoc, *O penalizacji przestępstw o charakterze terrorystycznym*, WPP nr 4 z 2004 r., s. 3–11; C. Sońta, *Przestępstwo o charakterze terrorystycznym w prawie polskim*, WPP nr 4 z 2005 r., s. 3–25.

wskazana w tym przepisie sankcja pozwoli już na zakwalifikowanie takiego czynu jako przestępstwa o charakterze terrorystycznym.¹¹

Ponadto podkreślenia wymaga to, że przestępstwo o charakterze terrorystycznym jest pewną kategorią stricte jurydyczną, a jego stosowanie w prawie karnym nie jest w żaden sposób formalnie związane z ustaleniem terrorystycznego charakteru działalności sprawców w sensie kryminologicznym.¹² Wynika z tego nie tylko to, że nie wszystkie przestępstwa popełnione przez rzeczywistych terrorystów w związku z prowadzoną przez nich działalnością będą mogły zostać uznane za przejawiające charakter terrorystyczny, ale z tak ujętą konstrukcją związana jest też konieczność przypisania charakteru terrorystycznego czynom, których sprawcami nie będą terroryści w sensie kryminologicznym. Jako przykład pierwszej ze wskazanych sytuacji wymienić można zabójstwo ważnego polityka dokonane przez członków ugrupowania terrorystycznego (np. w celu zatrzymania forsowanych przez niego zmian w prawie), dokonane jednak w taki sposób, by nie doszło do wykrycia prawdziwych sprawców zbrodni, np. przez upozorowanie samobójstwa czy nieszczęśliwego wypadku. W tego typu stanie faktycznym sprawcom nie dałoby się przypisać działania w jednym z trzech wymienionych w art. 115 § 20 k.k. celów, a zatem czyn taki nie mógłby zostać uznany za przestępstwo o charakterze terrorystycznym. Z kolei np. zamordowanie ważnego świadka przez członka „zwykłej” zorganizowanej grupy przestępczej, jeśli celem byłoby nie tylko pozbycie się tego konkretnego niewygodnego świadka, ale też jednoczesne zastraszenie wielu innych potencjalnych świadków, powinno z całą pewnością zostać uznane za przestępstwo o charakterze terrorystycznym w rozumieniu art. 115 § 20 k.k. ze wszystkimi tego konsekwencjami.

Powyższe prowadzi zatem do wniosku, że kryminologiczne i prawne rozumienie przestępstwa o charakterze terrorystycznym nie jest tożsame, bowiem na gruncie kryminologicznym pojęcie takie powinno być utożsamiane z zachowa-

¹¹ Na takie, nie do końca zrozumiałe z politycznokryminalnego punktu widzenia, ograniczenie możliwości przypisania charakteru terrorystycznego do poważniejszych przestępstw zwracano już uwagę w literaturze, zob. J. Giezek, *Kodeks karny...*, s. 738–741. Autor ten zauważa, że podstawowym kryterium ustalania terrorystycznego charakteru przestępstwa powinna być motywacja sprawcy. Podkreśla też, że właśnie zaostrenie kary za przestępstwa drobniejsze, byłoby bardziej odczuwalne w praktyce. Tak jest niewątpliwie, bowiem np. w przypadku zbrodni, regulacja art. 65 § 1 k.k. w związku z art. 64 § 2 i 3 k.k. nie pozwala na podwyższenie górnej granicy ustawowego zagrożenia, a obligatoryjne podwyższenie dolnej granicy tego zagrożenia można uznać za rozwiązanie raczej symboliczne.

¹² W literaturze istnieje wiele definicji terroryzmu, różniących się mniej lub bardziej. Niewątpliwie jednak terroryzm odróżniany jest od przestępczości pospolitej, w tym od przestępczości zorganizowanej, a elementem zwykle eksponowanym jest chęć wywoływania poważnych obaw większej liczby osób poprzez dokonywanie gwałtownych zamachów na życie i mienie lub poprzez zagrożenie takimi zamachami (zob. np. L. J. Siegel, *Criminology*, St Paul – New York – Los Angeles – San Francisco 1983, s. 293–294).

niami podejmowanymi przez sprawców prowadzących rzeczywistą działalność terrorystyczną, podczas gdy na potrzeby prawa karnego będą to w istocie wszelkie zachowania spełniające łącznie oba kryteria wskazane w art. 115 § 20 k.k., niezależnie od tego, czy zachowania te mają jakikolwiek związek z działalnością, która może być uznana za terrorystyczną. Zakresy tych pojęć w kryminologii i prawie karnym zatem się ze sobą krzyżują, przy czym część zachowań będzie stanowiła przestępstwa o charakterze terrorystycznym zarówno w znaczeniu kryminologicznym jak i prawnym, jednak istnieć będą też liczne zachowania, które tylko w jednym z tych znaczeń wypełnią kryteria zaliczenia ich do zachowań o charakterze terrorystycznym.

Oprócz zdefiniowanego w art. 115 § 20 k.k. przestępstwa o charakterze terrorystycznym, ustawodawca wprowadził do kodeksu karnego także czyny zabronione, w których znamionach znalazło się odniesienie to takiego właśnie przestępstwa i które z natury swej niejako odnoszą się przede wszystkim do różnych rzeczywistych przejawów działalności terrorystycznej. Dla odróżnienia ich od czynów, które mogą stać się przestępstwami o charakterze terrorystycznym w razie spełnienia warunków określonych w art. 115 § 20 k.k., można nazwać je – na potrzeby dalszych rozważań – „przestępstwami terrorystycznymi”. Będą to zatem czyny stypizowane w art. 165a¹³, 255a¹⁴, 258 § 2 i 4¹⁵ oraz 259a k.k.¹⁶ (pominięty zostaje w tym katalogu czyn z art. 240 k.k., bowiem z uwagi na jego specyfikę, trudno byłoby nazwać niezawiadomienie o przestępstwie o charakterze terrorystycznym przestępstwem terrorystycznym ze swej istoty). Podkreślenia wymaga też to, że wskazane wyżej przestępstwa terrorystyczne swoim zakresem obejmują także zachowania niezwiązane z rzeczywistym terroryzmem, a dzieje się tak z woli samego ustawodawcy. Niektóre przestępstwa terrorystyczne, wprowadzone przede wszystkim z myślą o zwalczaniu tego niebezpiecznego fenomenu, mają jednak szersze pole penalizacji, a ich znamiona mogą wypełnić także zachowania w żaden sposób niewiązane się z terroryzmem jako takim. Tak jest w przypadku czynu z art. 165a k.k., który w obecnym kształcie penalizuje, obok finansowania popełnienia przestępstwa o charakterze terrorystycznym także finansowanie przestępstw stypizowanych w art. 120, art. 121, art. 136, art. 166, art. 167, art. 171, art. 252, art. 255a lub

¹³ W artykule tym stypizowano przestępstwo określane jako finansowanie terroryzmu.

¹⁴ Przepis ten typizuje dwa występkę – rozpowszechnianie lub publiczne prezentowanie treści mogących ułatwić popełnienie przestępstwa o charakterze terrorystycznym (§ 1) oraz tzw. szkolenie terrorystyczne (§ 2).

¹⁵ W § 2 art. 258 k.k. stypizowano występki brania udziału w zorganizowanej grupie przestępczej lub związku przestępczym o charakterze zbrojnym lub mających na celu popełnienie przestępstwa o charakterze terrorystycznym, a w § 4 – zakładanie lub kierowanie grupą lub związkiem mającymi na celu popełnienie przestępstwa o charakterze terrorystycznym.

¹⁶ Jest to przestępstwo przekraczania granicy Rzeczypospolitej Polskiej w celu popełnienia na terytorium innego państwa przestępstwa o charakterze terrorystycznym.

art. 259a. oraz całą gamę innych zachowań odnoszących się do tych kategorii czynów (art. 165a § 2–4). Także w przypadku czynu z art. 259a pole penalizacji wychodzi poza zachowania odnoszące się do przestępstw o charakterze terrorystycznym, choć – o ile w przypadku czynu z art. 165a k.k. zabieg ustawodawcy był w pełni świadomy – to można mieć wątpliwości, czy rozszerzenie to nie jest wynikiem nie do końca precyzyjnej techniki legislacyjnej. Wiąże się to z faktem, że omawiany przepis zabrania przekraczania granicy RP w celu popełnienia na terytorium innego państwa przestępstwa o charakterze terrorystycznym lub przestępstwa określonego w art. 255a lub art. 258 § 2 lub 4 k.k. Zatem w tym ostatnim przypadku, z uwagi na fakt, że w art. 258 § 2 k.k. spenalizowano branie udziału w zorganizowanej grupie lub związku przestępczym o charakterze zbrojnym lub mających na celu popełnienie przestępstwa o charakterze terrorystycznym, doszło, jak się wydaje właśnie z powodów niejako technicznych, do rozszerzenia karalności na przekraczanie granicy w celu brania za granicą udziału nie tylko w terrorystycznej, ale i w zbrojnej grupie lub związku, podczas gdy bezkarne pozostanie przekraczanie granicy w celu zakładania za granicą takich struktur lub kierowania nimi, bowiem te zachowania typizuje art. 258 § 3 k.k., niewymieniony w dyspozycji art. 259a k.k.¹⁷

W związku z tak skonstruowanym systemem prawnokarnej reakcji na różne przejawy działalności terrorystycznej przeanalizować należy wzajemną relację obu wskazanych wyżej pojęć, tj. zdefiniowanego w k.k. przestępstwa o charakterze terrorystycznym oraz dających się zidentyfikować w tym akcie przestępstw terrorystycznych. Podstawowe pytanie wymagające odpowiedzi dotyczy tego, czy przestępstwa terrorystyczne opisane we wskazanych wyżej przepisach mogą być uznane za przestępstwa o charakterze terrorystycznym w rozumieniu art. 115 § 20 k.k., co oznaczałoby stosowanie do ich sprawców zasad wymiaru kary i środków probacyjnych określonych w art. 64 § 2 k.k. w związku z art. 65 § 1 k.k. Bliższa analiza tych przepisów prowadzi do wniosku, że zasadniczo przestępstwa terrorystyczne stypizowane w obowiązującym k.k., choć nie wykluczają tego grożące za nie sankcje, nie mogą zostać uznane za przestępstwa o charakterze terrorystycznym, bowiem nie jest możliwe spełnienie przez ich sprawców drugiego kryterium wskazanego w art. 115 § 20 k.k., odnoszącego się do celu, jaki przyświeca sprawcy.

Wynika to przede wszystkim z faktu, że wszystkie te przestępstwa stanowią przejawy penalizacji na dość odległym przedpolu czynu zabronionego, a w każdym z tych przypadków zachowanie sprawcy można uznać za *sui generis* przygotowanie do popełnienia właściwego, będącego jego rzeczywistym celem przestępstwa (tak można spojrzeć szczególnie na czyny z art. 255a § 2, 258

¹⁷ Zob. A. Michalska-Warias w: *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz*, t. II, red. M. Królikowski, R. Zawłocki, Warszawa 2017, s. 406.

i 259a k.k.¹⁸), ewentualnie za rodzaj pomocnictwa, nie zawsze zresztą skierowanego do konkretnej osoby czy na dokonanie konkretnego przestępstwa (tak można scharakteryzować czyny z art. 165a k.k. oraz 255a § 1 k.k.¹⁹). Co za tym idzie, na tym etapie działań sprawcy, nawet gdy zmierza on do prowadzenia niewątpliwej działalności terrorystycznej, nie wydaje się możliwe przyjęcie, że realizacja znamion tych czynów zabronionych może mieć już bezpośrednio na celu osiągnięcie skutków, o których mowa w art. 115 § 20 k.k. Innymi słowy, sprawca który np. przekracza granicę RP, czy uczestniczy w szkoleniu terrorystycznym, nie robi tego jeszcze w bezpośrednim celu zastraszenia wielu osób, bowiem przez samo podjęcie czynności sprawczych charakterystycznych dla tych czynów zabronionych nie da się wywołać takiego efektu. A nie wydaje się dopuszczalna wykładnia pozwalająca przypisać sprawcy na tym etapie cel pośredni jego zachowania (byłoby to zbyt daleko idące rozszerzenie prawno-karnych konsekwencji zachowania sprawcy, zresztą nieuprawnione w świetle definicji przestępstwa o charakterze terrorystycznym, bowiem to właśnie przestępstwo uznane za takie ma zostać popełnione w jednym z trzech celów wskazanych w przepisie, a nie przestępstwo, którego znamiona realizowane są niejako po drodze ku dokonaniu zasadniczego celu przez sprawcę).

Powyższe rozumowanie wydaje się potwierdzać sam ustawodawca, który w opisie kilku typów przestępstw wymienia niektóre przestępstwa terrorystyczne obok przestępstwa o charakterze terrorystycznym, a to oznaczałoby, że co do zasady są to rozłączne kategorie. Tak jest choćby w przypadku występku finansowania terroryzmu: w § 1 art. 165a k.k. ustawodawca jako przestępstwa, których popełnienie sprawca ułatwia od strony finansowej, wymienia – obok przestępstwa o charakterze terrorystycznym, czyny z art. 255a i 259a. Podobnie, w dyspozycji art. 259a mowa jest o tym, że celem sprawcy może być popełnienie za granicą przestępstwa o charakterze terrorystycznym lub przestępstw wskazanych w art. 255a lub 258 § 2 lub 4 k.k.

Za powyższą interpretacją przemawia dodatkowo analiza treści art. 65 k.k. Uznanie, że omawiane przestępstwa terrorystyczne co do zasady wypełniają warunki uznania ich za przestępstwa o charakterze terrorystycznym prowadziłyby do tego, że sprawcom takich czynów kara musiałaby być wymierzana na zasadach określonych w art. 65 § 1 k.k. w związku z art. 64 § 2 k.k., a zatem

¹⁸ Tak postrzegany jest od dawna choćby czyn z art. 258 k.k. (zob. np. J. Giezek, *Udział w zorganizowanej grupie przestępczej a odpowiedzialność karna na przedpolu naruszenia dobra prawem chronionego*, w: *Teoretyczne i praktyczne problemy współczesnego prawa karnego. Księga Jubileuszowa dedykowana Profesorowi Tadeuszowi Bojarskiemu*, red. A. Michalska-Warias, I. Nowikowski, J. Piórkowska-Flieger, Lublin 2011, s. 101–102). Jak podkreśla ten Autor, traktowanie czynności w istocie przygotowawczych jako *delictum sui generis* „równoznaczne jest z przesuwającym granice odpowiedzialności karnej wkraczaniem na głębokie przedpole naruszenia dobra prawem chronionego”. Podobne uwagi wypowiedziano też np. co do czynu z art. 259a (zob. K. Wiak, w: *Kodeks karny...*, s. 1185).

¹⁹ Tak: A. Michalska-Warias, w: *Kodeks karny...*, s. 358.

– skoro ten ostatni przepis obliguje sąd do wymierzenia kary pozbawienia wolności powyżej dolnej granicy ustawowego zagrożenia – wskazane w przepisach części szczególnej minimalne zagrożenie za tego typu czyny byłoby swoistą fikcją, bowiem sądy w typowych stanach faktycznych nie mogłyby kar takich orzekać.

Warto jeszcze zauważyć, że do jednego z omawianych przestępstw terrorystycznych art. 65 będzie miał jednak zastosowanie. Będzie tak w przypadku udziału, kierowania lub zakładania zorganizowanej grupy lub związku przestępczego mających na celu popełnienie przestępstwa o charakterze terrorystycznym. Zgodnie bowiem z art. 65 § 2 k.k. do sprawcy jakiegokolwiek czynu stypizowanego w art. 258 k.k. odpowiednie zastosowanie mają przepisy dotyczące sprawcy określonego w art. 64 § 2, z wyjątkiem przewidzianego w tym przepisie zaostżenia kary. Obecnie oznacza to przede wszystkim obowiązkowy dozór kuratora w razie orzeczenia kary z warunkowym zawieszeniem jej wykonania (art. 73 § 2 k.k.) oraz wydłużenie do trzech czwartych minimalnego okresu odbytej kary pozbawienia wolności, po którym możliwe jest warunkowe przedterminowe zwolnienie takiego sprawcy (art. 78 § 2 k.k.) oraz wydłużenie minimalnego okresu próby w takim przypadku do 3 lat (art. 80 § 2 k.k.).

Wydaje się, że warto byłoby rozważyć rozciągnięcie tych rozwiązań także na sprawców pozostałych przestępstw terrorystycznych, którym nie można przypisać terrorystycznego charakteru. Od strony techniki legislacyjnej mogłoby to przybrać postać wskazania sprawców tych czynów w treści art. 65 § 2 k.k., który mógłby uzyskać brzmienie: „Przepisy dotyczące sprawcy określonego w art. 64 § 2, z wyjątkiem przewidzianego w tym przepisie zaostżenia kary, mają odpowiednie zastosowanie do sprawcy przestępstwa z art. 165a § 1–3, art. 255a, 258 lub 259a.”

Wprowadzenie takiego rozwiązania pozwoliłoby także na objęcie takich sprawców regulacjami kodeksu karnego wykonawczego odnoszącymi się obecnie do trzech kategorii sprawców opisanych w art. 65 k.k. (tj. sprawców zawodowych, członków przestępczości zorganizowanej oraz sprawców przestępstw o charakterze terrorystycznym). Tym samym możliwe byłoby stosowanie do sprawcy, który np. uczestniczył w szkoleniu terrorystycznym regulacji art. 110 § 2b k.k.w., który pozwala na umieszczenie go w mniejszej niż standardowa celi ze względu na wystąpienie konieczności natychmiastowego umieszczenia w zakładzie karnym lub areszcie śledczym nieposiadającym wolnych miejsc w celach mieszkalnych. Wprowadzenie proponowanego rozwiązania spowodowałoby też wykluczenie możliwości odroczenia sprawcy przestępstwa terrorystycznego wykonania kary na zasadach art. 151 § 2 k.k.w.

Podsumowując, polski kodeks karny wyróżnia formalną kategorię przestępstw o charakterze terrorystycznym, zdefiniowanych w art. 115 § 20 k.k., co powoduje, że każdy czyn spełniający wskazane w tym przepisie kryteria staje się takim przestępstwem, z czym łączą się określone w art. 65 § 1 k.k. skutki

prawne. Jednocześnie w polskim prawie karnym występuje obecnie kilka typów przestępstw opisujących przede wszystkim różne formy „wstępnej” aktywności terrorystycznej, które można określić mianem „przestępstw terrorystycznych”. Cechą charakterystyczną tych czynów jest to, że sprawca zamiarem (w obu postaciach lub tylko kierunkowym) obejmuje to, że jego zachowanie może ułatwić jemu samemu lub innej osobie popełnienie przestępstwa o charakterze terrorystycznym. Czyny te, z uwagi na to, że stanowią wyraz penalizacji na dość odległym przedpolu czynu zabronionego, nie pozwalają na przypisanie im terrorystycznego charakteru w rozumieniu art. 115 § 20 k.k. Tym samym przestępstwa o charakterze terrorystycznym i przestępstwa terrorystyczne to dwie odrębne kategorie czynów zabronionych. W przypadku pierwszej z nich, niemal każdy umyślny czyn zabroniony zagrożony odpowiednio wysokimi sankcjami, popełniony w jednym ze wskazanych w art. 115 § 20 k.k. celów (o ile jego istota nie czyni tego niemożliwym²⁰) może zostać uznany za przestępstwo o charakterze terrorystycznym. W przypadku drugiej grupy, element terrorystyczny zawarty jest przede wszystkim w znamionach strony podmiotowej czynu²¹, jednak z istoty tych typów zabronionych wynika, że nie mogą one formalnie zostać zaliczone do kategorii przestępstw o charakterze terrorystycznym. A to oznacza, że nie istnieje żadna możliwość surowszej reakcji prawnokarnej na takie zachowania, co w przypadku czynów dokonywanych przez osoby, które kierują się motywacją terrorystyczną, może budzić pewne wątpliwości. Z tego powodu zasadne byłoby rozciągnięcie regulacji art. 65 § 2 k.k., odnoszącego się obecnie jedynie do różnych form aktywności w zorganizowanych strukturach przestępczych, w tym o charakterze terrorystycznym, na pozostałe występujące w kodeksie karnym przestępstwa terrorystyczne, co pozwoliłoby także na stosowanie wobec takich sprawców rozwiązań kodeksu karnego wykonawczego odnoszących się do sprawców wymienionych w art. 65 k.k. Tym samym polskie prawo karne w pełniejszy sposób zapewniłoby adekwatną reakcję na „przygotowawczą” aktywność terrorystyczną, a to sprzyjałoby budowaniu przekonania

²⁰ Jak słusznie zauważa J. Giezek, niektóre przestępstwa: „[...] które z uwagi na zagrożenie karą mogłyby stanowić przestępstwa o charakterze terrorystycznym, z natury swej nie nadają się do prowadzenia działalności terrorystycznej i osiągania celów wymienionych w art. 115 § 20 k.k.” (zob. J. Giezek, w: *Kodeks karny...*, s. 739).

²¹ Tak jest w przypadku finansowania terroryzmu opisanego w art. 165a § 1 k.k., gdzie elementem strony podmiotowej jest przyświecający sprawcy zamiar sfinansowania przestępstwa o charakterze terrorystycznym, także sprawca czynu z art. 255a § 1 k.k. ma działać w zamiarze, aby zostało popełnione przestępstwo o takim charakterze. Z kolei uczestniczeniu w szkoleniu terrorystycznym ma odbywać się w celu popełnienia przestępstwa o charakterze terrorystycznym, tak samo ujęto stronę podmiotową czynu z art. 259a k.k. Natomiast w przypadku brania udziału, kierowania czy zakładania struktur terrorystycznych, od strony podmiotowej konieczny jest zamiar bezpośredni obejmujący charakter zabronionej zorganizowanej aktywności przestępczej.

obywateli, że ich bezpieczeństwo przed zagrożeniami terrorystycznymi jest we właściwy sposób zapewniane przez państwo.

Bibliografia

- Giezek J., *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, red. J. Giezek, Warszawa 2012, s. 737 - 741.
- Giezek J., *Udział w zorganizowanej grupie przestępczej a odpowiedzialność karna na przedpolu naruszenia dobra prawem chronionego*, w: *Teoretyczne i praktyczne problemy współczesnego prawa karnego. Księga Jubileuszowa dedykowana Profesorowi Tadeuszowi Bojarskiemu*, red. A. Michalska-Warias, I. Nowikowski, J. Piórkowska-Flieger, Lublin 2011, s. 101–102
- Górniok O., *Przestępstwo o charakterze terrorystycznym w art. 115 § 20 k.k.*, PS nr 10 z 2004 r., s. 3–11.
- Górniok O., *Kodeks karny. Komentarz*, red. M. Filar, Warszawa 2016, s. 830–833.
- Hoc S., *O penalizacji przestępstw o charakterze terrorystycznym*, WPP nr 4 z 2004 r., s. 3–11.
- Indecki K., *Prawo karne wobec terroryzmu i aktu terrorystycznego*, Łódź 1998.
- Kaczmarek J., *Przestępstwo wzięcia i przetrzymywania zakładnika*, Warszawa 2013, s. 35.
- Majewski J., *Kodeks karny. Komentarz. Część ogólna*, red. W. Wróbel, A. Zoll, Warszawa 2016, s. 1054 – 1059.
- Michalska-Warias A., *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz*, t. II, red. M. Królikowski, R. Zawłocki, Warszawa 2017, s. 358, 406
- Siegel L. J., *Criminology*, St Paul – New York – Los Angeles – San Francisco 1983, s. 293–294.
- Sońta C., *Przestępstwo o charakterze terrorystycznym w prawie polskim*, WPP nr 4 z 2005 r., s. 3- 25.
- Wiak K., w: *Kodeks karny. Komentarz*, red. A. Grześkowiak, K. Wiak, Warszawa 2017, s. 759–763, 1185.

Streszczenie

Artykuł podkreśla obowiązek państwa zapewnienia bezpieczeństwa, także przed zamachami terrorystycznymi. Analiza dogmatyczna obowiązujących rozwiązań antyterrorystycznych przedstawiona jest pod tym kątem. Artykuł dotyczy wzajemnej relacji między zdefiniowanym w art. 115 § 20 k.k. przestępstwem o charakterze terrorystycznym a występującymi w kodeksie karnym typami przestępstw odnoszącymi się wprost do zjawiska terroryzmu, które Autorka określa mianem „przestępstw terrorystycznych”. Podkreślono, że definicja z art. 115 § 20 k.k. ma charakter stricte prawny, a zatem za przestępstwa o charakterze terrorystycznym muszą zostać uznane wszelkie czyny wypełniające ustawowe kryteria, w tym te, które w znaczeniu kryminologicznym nie mają związku ze zjawiskiem terroryzmu. Z kolei stypizowane w k.k. „przestępstwa terrorystyczne” (jak. np. szkolenie terrorystyczne czy finansowanie terroryzmu) nie mogą, z natury swej być uznawane za przestępstwa o charakterze terrorystycznym w znaczeniu definicji ustawowej. Zaproponowano zatem pewne zmiany w brzmieniu art. 65 § 2 k.k., tak aby sprawcy przestępstw terrorystycznych przy stosowaniu środków probacyjnych, a także na etapie postępowania wykonawczego, mogli być traktowani jak sprawcy czynów o charakterze terrorystycznym.

Słowa kluczowe: terroryzm, przestępstwa terrorystyczne, przestępstwo o charakterze terrorystycznym

„Terrorist offences” and offences of a terrorist character
in the binding Criminal Code – imperfect protection of the state
and its citizens

Summary

The paper emphasises the state’s obligation to provide safety, also from terrorist threats. The dogmatic analysis of the binding anti-terrorist solutions of the Polish Criminal Code is presented from this point of view. The paper discusses the mutual relationship between an offence of a terrorist character, as defined in Art. 115 § 20 of the Criminal Code and the types of offences present in the Criminal Code which refer specifically to the phenomenon of terrorism, which are labelled by the Author as “terrorist offences”. It is stressed that the definition from Art. 115 § 20 of the Criminal Code is of a strictly juridical character, therefore all offences meeting the statutory criteria should be considered of terrorist character, even if they have no connection with the phenomenon of terrorism in its criminological sense. On the other hand the “terrorist offences” described in the Criminal Code (as e.g. terrorist training or financing of terrorism) cannot, intrinsically, be considered offences of a terrorist character in the meaning of the legal definition. Therefore some modifications of Art. 65 § 2 of the Criminal Code have been proposed so as make it possible to treat the perpetrators of such terrorist offences in the same way as the perpetrators of offences of a terrorist character during the application of the probation measures and at the stage of punishment execution. Thus, it is claimed, the safety of citizens (which is a constitutional value), would be further enhanced.

Key words: terrorism, terrorist offences, offences of a terrorist character, safety from terrorism

MARIUSZ ZEMŁO*

Między brawurą a powściągliwością. Stosunek młodzieży szkół ponadpodstawowych do wybranych zachowań ryzykownych

Zachowania ryzykowne są działaniami podjętymi autonomicznie przez aktywny podmiot lub też wymuszonymi na nim, których następstwa z dużym prawdopodobieństwem łączą się z negatywnym wpływem na zdrowie psychiczne lub fizyczne tegoż podmiotu, a także które kłócą się z ogólnie przyjętymi normami społecznymi. Wybrane z nich, nie opanowane w odpowiednim czasie, mogą prowadzić do kolizji z prawem. Do takich działań zwykle zaliczono: palenie papierosów, picie alkoholu, zażywanie narkotyków, okaleczanie się, stosowanie przemocy, przestępstwa. W ostatnich dekadach ta lista wyraźnie uległa wydłużeniu. Wraz ze zmianami cywilizacyjnymi i technologicznymi przybyło wiele nowych zagrożeń, od których współcześni nie są w stanie się ustrzec. Co sprawia, że do wyżej wskazanych zachowań zagrażających jednostce dołączają: eksperymentowanie z odżywianiem się (głodzenie, spożywanie szkodliwych produktów, korzystanie z fast foodów), przedwczesna aktywność seksualna, brak aktywności fizycznej (szczególnie na świeżym powietrzu), uzależnienie od internetu lub gier komputerowych, cyberprzemoc, hazard itd.¹

* Dr hab. MARIUSZ ZEMŁO, prof. UwB –Instytut Socjologii i Kognitywistyki, Wydział Historyczno-Socjologiczny, Uniwersytet w Białymstoku, e-mail: mzemlo@gmail.com, ORCID: 0000-0003-0945-8651.

¹ Por. A. Dzielska, A. Kowalewska, *Zachowania ryzykowne młodzieży – współczesne podejście do problemu*, „Studia BAS” 2014, Nr 2 (38), s. 141–142; por. B. Zajęcka, *Zachowania ryzykowne młodzieży gimnazjalnej*, „Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie, Pedagogika” 2014, t. XXIII, s. 311–312; A. Dobrychłop i inni, *Zachowania ryzykowne nastolatków. Nowa jakość ryzyka – ryzyka wielowymiarowe. Ujęcie socjopedagogiczne*, Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, War-